

AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ VE AİLENİN GELİŞİMİ

16.

BÖLÜM

Herdem Aslan GENÇ¹

GİRİŞ

Kültürler üstü bir kavram olan aile, toplumun en küçük birimini tanımlar. Aile, bireyden topluma giden geniş bir sistemin parçasıdır. Yapısı değişkenlik gösterse de hem ilkel hem modern toplumlarda aile kavramına rastlanmaktadır. Aile, çocuğun dahil olduğu ilk grup olma niteliği taşımaktadır. Aile, kuruluşundan itibaren belirli dönemlerden geçer ve bu dönemler hemen her ailede o döneme özgü özellikler açısından benzerlik göstererek yaşanır.

AİLENİN TANIMI VE İŞLEVİ

Aile; ortak bir geçmişi paylaşan, ortak hedef ve planları olan, duygusal bağ ile bir arada bulunan bireylerden oluşmuş bir yapıdır. Ailede eşler yasal bir bağ ile bağlıyken, çocuklar aileye kan bağı veya evlat edinme durumunda yasal bağ ile bağlanmaktadır. Aile aynı zamanda aile sistemi içindeki rolleri ile birbiri arasında etkileşen, ekonomik olarak birbirine bağlı, ortak geçmişten gelen kültürün değer yargılarını, cinsiyet rollerini ve geleneklerini bir sonraki kuşaklara aktaran sosyal bir kurumdur.

Aile, toplumun en küçük birimi olmanın yanı sıra, bireyin fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişiminin gerçekleştiği en önemli yerdir. Ailenin işlevleri, ailenin kendi niteliklerine ve içinde yaşanan toplumun beklentilerine bağlıdır. Fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçların karşılandığı en doğal ortam ailedir. Duygusal yakınlık, cinsellik, üreme, çocukların bakımı ve eğitimi, ekonomik güvenliğin sağlanması, bir gruba ait olma, fiziksel sağlık gibi ihtiyaçların karşılanması ailenin işlevlerindendir.

Yazında sıklıkla başvurulanan Olson'ın halka modeline göre ailenin işlevleri; aile yapısının kurulması, rollerin ve güç dağılımının belirlenmesi, aile ilişkileri, ailenin dış etkenlerle baş etme becerisi ve aile içinde bilgi aktarımından oluşur (1). Sabatelli ve Bartle ise ailenin işlevlerini kimlik görevlerini yönlendirme, sınırları düzenleme, duygusal ortamı yönetme, değişimlere uyma ve ev halkının devamını sağlama olarak sınıflar (2).

Bu işlevleri ile ele alındığında ailenin bireyin ve toplumun devamında yaşamsal öneme sahip psikolojik, ekonomik, siyasal ve hukuksal niteliği olan toplumsal bir yapı olduğu anlaşılmaktadır.

AİLENİN GELİŞİMİ

Aile, yaşam boyu hareket eden dinamik bir yapıdır. Aile yaşam içinde ilerledikçe aile ve aile içindeki ilişkiler değişim süreçlerinden geçer. Bu süreçlerde aile üyeleri arasındaki sınırlar ve psikolojik mesafe değişir, aile alt sistemleri içindeki roller yeniden tanımlanır (3). Ailenin gelişimsel görevleri arasında belli dönemlerde ortaya çıkan sorumluluklarının yerine getirilmesi yer almaktadır.

Aldous aile gelişimi teorisinin üç temel varsayımını bir araya getirmiştir (4);

1. Aile davranışı, aile bireylerinin geçmiş deneyimlerinin şimdiki zamanla ve gelecekte beklenenleri ile etkileşiminin toplamının sonucudur.
2. Aileler zaman içinde benzer ve tutarlı bir biçimde gelişim ve değişim gösterir.
3. Aileler ve aile üyeleri kendilerine kültürel ve toplumsal bağlamda tanımlanmış olan belli dönemsel görevleri yerine getirir.

¹ Uzman Doktor, Koç Üniversitesi Hastanesi, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kliniği, hgenc@kuh.ku.edu.tr ORCID iD: 0000-0002-1130-999X

ve fiziksel zorlukları ile mücadele etme, yaşamını gözden geçirme bu dönemin gelişimsel görevleridir. Bu dönem erkeklerin evlilik doyumunun en az olduğu dönem olarak önem kazanmaktadır (7). Bu dönemin krizleri sağlık sorunları ve ölüm düşüncesi ile aşırı meşguliyet, yaşanmış hayata dair pişmanlık duyma, alt kuşaklarla iletişim kurama ve eşin kaybı sonrasında yalnız yaşama uyum sağlayamamadır. Her iki ebeveynin de ölmesi ile sonlanan bu dönem aynı zamanda bir ölüme hazırlanma dönemidir.

SONUÇ

Bireysel gelişim dönemlerinde olduğu gibi aile gelişim dönemlerinde de sonraki bölümlerin sağlıklı geçmesi, önceki bölümlerin krizlerinin başarılı çözümlenmesine bağımlı olduğu gibi her gelişimsel dönem aynı zamanda önceki dönemlerin çözülmemiş sorunlarının ele alınması için de bir fırsattır. Yaşam döngüsünü bu hâliyle kavramak klinisyenlere ailenin ve aile içindeki bir bireyin sorununa eğilirken sistemik kavrayışı anlamak açısından fayda sağlayacaktır.

Aile yaşam döngüsündeki geçiş dönemleri, aile içindeki krizlerle örtüşme göstermesi ve tüm aile bireylerinin karşı karşıya kaldığı çatışmalar olmaları açısından klinisyen açısından önemlidir (8). Aileden geçiş dönemleri hakkında alınacak bilgiler, güncel sorunu anlamakta yardımcı olacaktır. Yeme bozuklukları ile ilgili yapılan bir çalışmada geçiş dönemlerinde artan strese yönelik ihtiyaç duyulan desteğin eksik kalmasının yeme bozukluğunu tetikleyebildiği gösterilmiştir (9). Zorlu geçiş dönemleri hakkında ebeveynleri bilgilendirmek ve bu dönemlerde çocuklarına karşı destekleyici bir tutum sergilemekte yardımcı olmak, sonradan ortaya çıkan sorunları çözmekten daha etkili bir yaklaşım olacak ve önleyici ruh sağlığı hizmeti olarak önem kazanacaktır.

Çocuklardan birinin otizm spektrum bozukluğu tanısı alması aile yaşam döngüsünün hemen her basamağının gelişim hedefine ulaşılmasının önünde bir engel oluşturmakta ve de dönemlerin kendine özgü güçlüklerinin ağırlığını artırmaktadır. Bununla ilişki olabilecek şekilde otizm spektrum bozukluğu tanısı almış bir çocuğu olan ebeveynlerde artmış eş sorunları ve boşanma oranları görülmektedir. Son on yılda yapılmış birçok ça-

lışma otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinde çocuklarında gelişimsel sorun olmayan ebeveynlere göre boşanma oranında %25'lere varan artışlar göstermiştir (10-12).

Bu bilgiler ışığında, çocuk ruh sağlığı alanında çalışan klinisyenlerin olgu değerlendirmelerinde kullandıkları biyopsikososyal modele aile yaşam döngüsüne ait bilgileri de eklemelerinin önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Aile yaşam döngüsünü tanımlayan aile modelleri geleneksel, parçalanmamış, çekirdek ailelere uygun olarak tasarlanmıştır. Günümüzdeki toplumsal değişimlerle birlikte alternatif gelişimsel bölümleri tanımlayan, boşanmış aileler, yeniden evlenmiş aileler, tek ebeveynli aileleri de kapsayan yeni aile modellerine ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

1. Dai L, Wang L. Review of family functioning. *Open J Soc Sci.* 2015;3(12):134.
2. Sabatelli RM, Bartle-Haring S. Family-of-origin experiences and adjustment in married couples. *J Marriage and Fam.* 2003;65(1):159-69.
3. McKay VC, Caverly RS. The nature of family relationships between and within generations: Relations between grandparents, grandchildren, and siblings in later life. In: Nussbaum, J. F., & Coupland, J, editors. *Handbook of communication and aging research.* 2nd ed. New York: Routledge; 2004. P. 251-71.
4. Aldous J. Family careers: Rethinking the developmental perspective. Thousand Oaks, CA Sage; 1996.
5. Burr WR. Using theories in family science. *Res and Theory Fam Sci.* 1995;73-90.
6. Duvall EM. Family development. J. P. Lippincott; 1957.
7. Rollins BC, Feldman H. Marital satisfaction over the family life cycle. *J Marriage and Fam.* 1970;20-8.
8. Barnhill LR, Longo D. Fixation and regression in the family life cycle. *Fam Process.* 1978;17(4):469-78.
9. Berge JM, Loth K, Hanson C, Croll-Lampert J, Neumark-Sztainer D. Family life cycle transitions and the onset of eating disorders: A retrospective grounded theory approach. *J Clin Nurs.* 2012;21(9-10):1355-63.
10. Hartley SL, Barker ET, Seltzer MM, Floyd F, Greenberg J, Orsmond G, et al. The relative risk and timing of divorce in families of children with an autism spectrum disorder. *J Fam Psychol.* 2010;24(4):449.
11. Karst JS, Van Hecke AV. Parent and family impact of autism spectrum disorders: A review and proposed model for intervention evaluation. *Clin Child Fam Psychol Rev.* 2012;15(3):247-77.
12. Freedman BH, Kalb LG, Zablotsky B, Stuart EA. Relationship status among parents of children with autism spectrum disorders: A population-based study. *J Autism Dev Disord.* 2012;42(4):539-48.